

РЕЦЕНЗИЯ

От: **проф. д-р Емилия Георгиева Миланова-Цончева**

Висше училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) - София,

катедра „Счетоводство и одит“,

научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“ в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Симеон Любомиров Григоров

Тема на дисертационния труд: **Съвременни фундаменти при отчетността на застрахователите**

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 1135/07.04 2025г. на Ректора на УНСС.

1. Информация за докторанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Счетоводство и анализ“ при УНСС по научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“, професионално направление 3.8. Икономика, съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №1014/29.03.2018г. Обучението е осъществено в *задочна* форма, субсидирано от държавата, през периода 2018 – 2025г., с прекъсване за периода м. март 2022г до м. февруари 2025г, разрешено от Ректора на УНСС. Отчислен е с право на защита на дисертационния труд със Заповед на Ректора на УНСС № 1163/10.04.2025 г. в срок до 12.03.2027 г. след решение на Катедрения съвет на катедра "Счетоводство и анализ" (протокол NQ 6/10.03.2025 г.) и решение на Факултетния съвет на Финансово-счетоводен факултет (протокол NQ8/31.03.2025 г.).

Докторантът успешно е положил всички докторантски изпити от Блок А и Блок Б „Задължителни докторантски изпити за професионално направление 3.8. ИКОНОМИКА“.

Симеон Григоров е придобил бакалавърска степен (2000г) и магистърска степен (2004г) по специалност „Счетоводство и контрол“ в УНСС и втора магистърска степен по „Корпоративни финанси“ от Великотърновски Университет „Св.Св.Кирил и Методий“ през 2002г. През 2011г докторантът придобива квалификация „Вътрешен одитор в публичния сектор“ от Министерство на Финансите в РБългария, а през 2012г става *Дипломиран експерт счетоводител, регистриран одитор* на ИДЕС.

Има повече от 20г. професионален опит в областта на счетоводството, данъчни и

правни консултации, независим финансов одит. От 2014г е *управляващ съдружник* Евро Консулт СТ ЕООД с основни отговорности по независим финансов одит, вътрешен одит, счетоводна отчетност и данъчни консултации.

Владее много добре английски език, в добра степен руски и немски езици; притежава отлична компютърна грамотност. Изнася лекции и презентации пред студенти и различни бизнесобщности в България.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е с обем от 217 стр., от които 191 стр. основен текст, като изложението е структурирано в увод, три глави, заключение, използвана литература и приложения. Библиографията съдържа 201 източници, от които 62 на кирилица, 97 на латиница и 42 нормативни източника. В рамките на основния текст са поместени 2 приложения, 25 фигури и 24 таблици. *Приложена е Декларация за достоверност и оригиналност.*

Темата на представения дисертационен труд е *безспорно актуална* и това се определя от няколко фактора: Застрахователите, в качеството си на институционални инвеститори имат съществена роля за интегрираното отчитане на корпоративната устойчивост, разкривайки прозрачно екологичните, социалните и управленските аспекти на устойчивостта (най-вече по отношение на изменението на климата), в рамките на своите стратегии за управление на риска и на инвестициите си. Това предизвикателство е свързано с новите изисквания към отчета за платежоспособност и финансово състояние (SFCR), за който се изисква точна и надеждна счетоводна информация, която в своята съвкупност да даде разбираема представа относно бизнес стратегията на застрахователното дружество, нейното изпълнение и резултати, системата на управление, рисковия профил, оценките за целите на Solvency II (Платежоспособност II), подхода на управление на капитала и актуалната капиталова позиция. Прибавяме и новия МСФО 17 „Застрахователни договори“, който започна да се прилага за финансовите отчети от 2023г. и доведе до съществени промени във финансовата отчетност в застрахователния сектор. С въвеждането на стандарта възникват нови количествени изисквания за представяне и оповестяване във финансовите отчети, както и необходимост от множество и сложни изчислителни алгоритми с цел остойностяване на компонентите на застрахователните активи и пасиви, което е значимо предизвикателство за застрахователните дружества.

В увода на дисертацията са формулирани обектът и предметът на изследването, целите, задачите и подходите за реализация на предварително поставените отправни точки, методологията на изследването.

Правилно са определени **обектът** на изследването – особеностите, предизвикателствата и възможностите, които са породени от изискванията на съвременната отчетност в качеството ѝ на важна функция в системата за управление на застрахователите, на финансовото им състояние и на тяхната финансова стабилност и **предметът** на изследването – съвременните фундаменти на отчетността на

застрахователите, с фокус върху отчитането на устойчивостта, като тема с най-голяма актуалност на съвременния етап.

Точно, според нас, е дефинирана **целта** на дисертационния труд – *да се проучат аспектите на съвременните фундаменти на отчетността на застрахователите (с фокус върху устойчивостта) и на тази база да се разкрият предизвикателствата за създаване на модел „Пътна карта за отчитане на устойчивостта на застрахователите“, който да се апробира емпирично.* В тази връзка са поставени и изпълнени следните *изследователски задачи*: • да се представят *съвременните фундаменти* за финансова и нефинансова отчетност на застрахователите, като се изведат и *систематизират критерии* за създаване, отчитане и оповестяване на информацията за устойчивостта на застрахователите в качеството им на създатели на финансови отчети и в ролята им на институционални инвеститори; • *да се дефинират цели и разработят показатели за измерване* на устойчивостта на застрахователите; • *да се създаде и апробира чрез емпирично изследване модел „Пътна карта за отчитане на устойчивостта на застрахователите“*; • да се направят препоръки за усъвършенстване на докладването на устойчивостта на застрахователите на базата на получените резултати от емпиричното изследване.

Споделяме изследователска теза, която авторът защитава: *съществуват резерви и неизползвани възможности за разширяване и усъвършенстване на съдържанието на регулациите, свързани с отчитането на устойчивостта.*

На разработения дисертационен труд са присъщи *известни ограничения*, идентифицирани в хода на изследването, които са представени точно и прецизно.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В логическа последователност са разработени отделните части на дисертационния труд, а именно:

Глава първа е с наименование *„Теоретични основи на отчетността на застрахователите“*. В тази глава последователно се изследват: развитието на финансовата отчетност на застрахователите чрез исторически преглед; проблеми пред отчетността на застрахователите и нови предизвикателства пред отчетността във връзка с докладване на устойчивостта. *Положително оценяваме следните резултати от първа глава*: при разглеждането на проблеми на съвременната нормативна уредба на отчетността на застрахователите, акцентът е поставен върху *проследяване на развитието и връзката* между МСФО 4 Застрахователни договори и новата версия МСФО 17 Застрахователни договори, с цялостната ѝ сложност; логично е проследено и *развитието в рамката на Директива на ЕС „Платежоспособност II“*, чрез връзката между управлението на рисковете (в т.ч. интегрирането на климатичните рискове и оповестявания) и управлението на капитала на застрахователите; по подходящ начин е направен *анализ Теорията на акционерите и Теорията на заинтересованите страни*, която обръща фокуса към интересите на по-широкия кръг от потребители на информация за вземане на решение; изследвани са *новите предизвикателства пред отчетността на*

застрахователите, свързани с отчитането на устойчивостта с два фокуса: предизвикателства на *нормативната рамка* за отчитане на устойчивостта на застрахователите (проследено е разширяването на обхвата на регулациите през годините и повишаването на изискванията към отчетността) и *стандартите за отчитане на устойчивостта* (чрез проучване на разнообразието от стандарти за отчитане на устойчивостта - Стандарти на Глобалната инициатива за отчитане (GRI), Европейски стандарти за отчитане на устойчивостта (ESRS), Стандарти за оповестяване на устойчивост по МСФО и е изложена необходимостта от тяхното синхронизиране).

В глава втора „*Методологични проблеми на отчетността на застрахователите*“ са формулирани няколко основни моменти, за да бъдат постигнати предварително дефинираните задачи: проблеми на *информационното осигуряване* на отчетността на застрахователите; *методологични проблеми* при осигуряване на *финансова информация* във финансовите отчети на застрахователите; *методични предизвикателства при представяне на нефинансовата информация* във финансовите отчети; модели за счетоводно отчитане на устойчивостта. Задълбоченият преглед на тази част от дисертацията може да обобщи следните *постигнати резултати*:

- Предвид изискванията на МСФО 17 „Застрахователни договори“ за *оповестяване на информация за заинтересованите страни* като основа при оценяването на ефекта, който договорите в обхвата на Стандарта имат върху финансовото състояние, финансовите резултати и паричните потоци на застрахователя, *пълно и точно са изследвани*: промените в задълженията на застрахователя, като е включена най-добрата оценка на задълженията (BEL) чрез различни допускания; корекция на риска (RA) и марж на договорната услуга (CSM) на базата на нови подходи за измерване и подходящи методи за изчисляване на корекцията на риска; новите изисквания за групиране на застрахователните договори.
- В контекста на изцяло новата рамка за нефинансова отчетност на застрахователите *са дефинирани предизвикателствата* (методологически проблеми), свързани с качество, пълнота, групиране на информацията; наличие на интегрирани информационни системи; недостиг на подходяща, сравнима, надеждна и достоверна информация за потребителя; ограниченото участие на заинтересованите страни. Успешно, според нас, са идентифицирани и проблеми при *събирането и използването на информация за оценка на риска за устойчивост*, предвид трите обхвата на веригата на стойността – на директно генерирани емисии на парникови газове; на индиректните емисии и на генерираните от трети страни по веригата на доставките емисии (до които достъпът може да бъде ограничен или изцяло да липсват данни).
- В резултат на задълбоченото изследване са идентифицирани и основните предизвикателства пред застрахователите, свързани с *отчитането на тяхната устойчивост*, които могат да се обобщят в две групи: (1) свързани с изпълнението на изискванията за отчитане по разнообразен набор от стандарти в различни юрисдикции (GRI, SRSD, SASB, IFRS), с фрагментираната регулаторна среда, с множеството количествени и качествени показатели за отчитане в обхвата на екологичните, социалните

и управленските фактори на устойчивостта и изискването за изразяване на ограничена увереност и (2) свързани с изискването за *оценка на двойната същественост*, която концепция съчетава *двете перспективи*: оценка на съществеността, за да се идентифицират въпросите, свързани с устойчивостта, за които *трябва да докладват*, и които са най-подходящи за заинтересованите страни и *финансовата същественост*, която предоставя перспектива отвън-навътре за въздействието на проблемите на устойчивостта върху представянето, позицията и развитието на бизнес модела на застрахователя.

- Споделяме и другата група предизвикателства пред застрахователите, които изследването очертава - *свързани с ролята им на институционален инвеститор и генератор на промяната към устойчивост*. В тази си роля застрахователите трябва да вземат предвид не само въздействието на своите операции във веригата на стойността, но и да идентифицират съответни рискове и възможности, свързани с техните застрахователни и инвестиционни портфейли, а това, *както правилно е определил докторантът*, изисква подробен анализ с цел да се определят точно и надеждно необходимите информация, процеси, системи, технологии, контроли, ресурси и организация.

- *Положително оценяваме* и представените в тази част от дисертацията *модел за счетоводно отчитане* на трите стълба на устойчивостта – екологичен, социален и управленски, по-конкретно, предложените от автора *два нови модела за счетоводно отчитане на екологичния и управленския аспект на устойчивостта* при застрахователите. Приемаме тезата на автора, че моделите са универсални и могат да бъдат използвани както от застрахователите и други финансови предприятия, така и от нефинансовите предприятия.

Една от задачите на представената дисертация - да се създаде и апробира чрез *емпирично изследване модел „Пътна карта за отчитане на устойчивостта на застрахователите“* и да се направят препоръки за усъвършенстване на докладването на устойчивостта на базата на получените резултати от емпиричното изследване е реализирана в **глава трета – „Модел за отчитане на устойчивостта на застрахователите“**. Глава трета е изградена така, че да представи последователно *характеристиката на предложения модел за отчитане на устойчивостта* на застрахователите чрез подробно описание на *шестте етапа на модела*: Преглед на бизнес модела – анализ и самооценка; Стратегии; Създаване и обучение на екип по устойчивост; Конкретни цели и подходящи показатели, свързани с устойчивостта; Събиране и управление на данни за целите на отчитането и Докладване на устойчивостта като те са фокусиран върху отчитането на устойчивостта по изискванията на Директивата за отчитане на корпоративната устойчивост (CSRD) и Европейските стандарти за отчитане на устойчивостта (ESRS). *Емпирично представяне на модела „Пътна карта за отчитане на устойчивостта на застрахователите“* чрез описание на изследователския инструментариум много сполучливо е съчетано с *анализа на получените резултати*: профил на респондентите; профил на застрахователните дружества; резултатите, свързани с екипа и

уменията; резултатите, свързани със събирането на данни и резултати, свързани с политиката на отчитане. Моделът е адаптиран конкретно за застрахователния бизнес като в него *са систематизирани предварителните условия*, които подпомагат постигането на ефективна отчетност; елементите, които трябва да присъстват в доклада за устойчивостта и конкретни *примери за количествени и качествени показатели за отчитане на устойчивостта на застрахователите*.

Резултатите от изследването показват, че напредъкът на застрахователите по отношение на отчитането на устойчивостта все още е бавен. Повечето от тях все още нямат разработени цели, политики и структури за управление и отчитане на устойчивостта. Въз основа на получените резултати от изследването *са определени проблемните области*, засягащи степента на готовност на застрахователите за отчитането на устойчивостта; предложени са и допълнителни насоки за отчитане на устойчивостта, които да повишат напредъка, ефективността и възможностите на застрахователите в тази област. Насоките са обобщени в *няколко направления*: извършване на оценка на съответствието; поставяне на цели, свързани с идентифицираните съществени теми; създаване на екип за управление и докладване на устойчивостта; цялостна интеграция на портфолиото на застрахователите при отчитане на въпросите, свързани с веригата на стойността; създаване на стабилна рамка за събиране и контрол на информацията; към всяко направление *са направени препоръки* с цел да подпомогнат застрахователите в процеса на изграждане на важните за тяхната нефинансова отчетност фундаменти.

Заклучението съдържа основните изводи и оценки на докторанта като обобщени резултати от съдържанието на трите части, които са база за извеждане и формулиране на най-важните постижения и приноси на дисертационния труд.

Като цяло, дисертационният труд е написан ясно, в логическа последователност и много добър стил. Дисертацията е добре структурирана, като съставляващите я части са сполучливо формулирани, завършени и балансирани. Считаме, че тя е **лично авторско дело на докторанта; отбелязваме липса на плагиатство в оценявания дисертационен труд. По наше мнение, формулираните цели и поставените задачи на изследването в дисертационния труд са постигнати.**

В дисертационния труд са използвани *подходящи изследователски методи*, които са представени в увода. Демонстрирани са много добри познания относно теоретичните и приложни аспекти на съвременните фундаменти на отчетността на застрахователите, с фокус върху отчитането на устойчивостта.

Литературните източници са използвани добросъвестно и коректно. Забележителен е обемът на проучената и цитирана литература.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Задълбоченият преглед на дисертацията ни дава основание *да потвърдим следните приноси с научен и научно-приложен характер*:

□ Въз основа на задълбочен теоретико-методологичен анализ са представени съвременните фундаменти за финансова и нефинансова отчетност на застрахователите, като са изведени и систематизирани критерии за създаване, отчитане и оповестяване на информацията за устойчивостта на застрахователите в ролята им на създатели на финансови отчети и в ролята им на институционални инвеститори. Като резултат е систематизирана цялостна, всеобхватна регулаторна рамка за отчитане на устойчивостта на застрахователите, съобразена със спецификите и естеството на техния бизнес.

□ На база обхванто и целенасочено изследване за улесняване на прехода на застрахователния сектор към предизвикателствата на отчитането на устойчивостта са разработени цели и показатели, и подходящ инструментариум за измерване на устойчивостта на застрахователите.

□ Разработен е научно-приложен модел „Пътна карта за отчитане на устойчивостта на застрахователите“, който може да бъде своеобразно ръководство за стъпките, през които трябва да преминат застрахователите преди и по време на процеса на отчитане на устойчивостта, за да постигнат ефективен резултат. Моделът е адаптиран конкретно за застрахователния бизнес като в него са систематизирани предварителните условия, които подпомагат постигането на ефективна отчетност; елементите, които трябва да присъстват в Доклада за устойчивостта и конкретни количествени и качествени показатели за отчитане на устойчивостта на застрахователите.

□ На базата на получените резултати от емпиричното изследване за приложението на модела „Пътна карта за отчитане на устойчивостта на застрахователите“ са разработени и са предложени препоръки за повишаване ефективността при отчитане на устойчивостта на застрахователите, които оценяваме като оригинални.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът е представил 7 публикации по темата на дисертационния труд – 6 научни доклади, изнесени на международни научни конференции (в т.ч. доклад на 23-та Международна научна конференция на Institute of Knowledge Management – Skopje, „Knowledge in practice“, 2019 г.) и една статия в Научни трудове на УНСС, т.1/2022 г.

Представените публикации включват важни части от дисертационния труд и съдържат значими резултати от проведеното научно изследване, което дава основания да се счита, че дисертацията е апробирана и популяризирана във висока степен.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът на дисертацията е изготвен в съответствие с установените изисквания и представя в достатъчна степен, пълно и точно съдържанието и приносните моменти в нея.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам критични бележки към докторанта, които си заслужава да се обсъждат на публичната защита.

Въпроси към докторанта:

1. Как събирането и управлението на надеждна и качествена информация като част от целия процес по управление на ESG факторите и рисковете, с фокус върху екологичната информация, *се отразява върху различните видове рискове при застрахователите* – подписвачески, ликвидни, операционни, кредитни, пазарни и други значими рискове. *Моля, приоритизирайте!*

2. Докторантът е установил „неглижиране“ на процеса във връзка с изграждането на политики и методологии за отчитане на трите аспекта на устойчивостта: екологичен, социален и управленски при голяма част от изследваните застрахователни дружества. *Ключовите показатели за измерване (KPI) за кои рискове са с приоритет?*

Препоръчвам на докторант Симеон Григоров да публикува дисертационното си изследване, което ще бъде много полезно за застрахователните дружества при изготвяне на Отчета за устойчивостта за 2025г. и следващите години.

8. Заключение

На основание гореизложеното за дисертационния труд **„Съвременни фундаменти при отчетността на застрахователите“** на **Симеон Любомиров Григоров** считаме, че са **изпълнени всички изисквания** на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на Правилника за прилагането му. Представените материали и дисертационни резултати **напълно съответстват** на специфичните изисквания на Правилника за учебната дейност на УНСС.

Докторантът е представил завършено научно изследване, с което убедително показва, че може да систематизира нерешени проблеми и научни тези в конкретната научна област; критично да интерпретира обсъжданите проблеми; успешно да провежда самостоятелно научно изследване. В дисертационния труд се съдържат научни и научноприложни резултати, които могат да бъдат оценени като *оригинални в теоретичен и практически аспект*.

Като имам предвид всичко изложено до тук, убедено давам **положителна оценка** на проведеното изследване в дисертационния труд и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Симеон Любомиров Григоров в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3.8. Икономика; **Научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“**

12.05.2025г.

София

Рецензент:

(проф. д-р Емилия Миланова)